



Ἡ Ὀρθόδοξη Θεολογία τῆς Δύσεως καί οἱ ἐκπρόσωποί της πρό τοῦ σχίσματος τοῦ 1054

Ἡ Πίστη τῆς Ἐκκλησίας πρὶν ἀπὸ τὸ σχίσμα τοῦ 1054 τῶν Παπικῶν ἀπὸ τὴν Μία Ἐκκλησία κατὰ τὴν διάρκεια τῶν διωγμῶν ἕως καὶ τὴν περίοδο τοῦ διατάγματος τῶν Μεδιολάνων τὸ 313 ἦταν Ὀμόφωνη καὶ ἀδιαίρετη, παρὰ τίς κατὰ διαστήματα ἐμφανίσεις μεμονωμένων αἰρετικῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχαν λίγους ἢ πολλοὺς ὀπαδοὺς. Ὅπως πχ. μέ τὴν ἐμφάνιση τοῦ Ἀρειανισμοῦ ἡ ἐνότητα αὐτὴ ἐμφάνιζε σημάδια διάσπασης μεταξύ τῶν χριστιανῶν, γιατί ἡ αἵρεση τοῦ Ἀρειανισμοῦ προκάλεσε στίς τάξεις τῆς Ἐκκλησίας μεγάλη ταραχή, ὥστε νά χρειαστοῦν δύο μεγάλες Οἰκουμενικὲς Σύνοδοι, ἡ μία τὸ 325 στὴν Νίκαια καὶ ἡ δευτέρη στὴν Κωνσταντινούπολη τὸ 381.

Ἀξιόλογη ἦταν ἡ προσφορά τῶν Λατίνων Θεολόγων καὶ κληρικῶν στὴν Ὀρθοδοξία καὶ ἐν γένει στὴν ἀνάπτυξη τῆς Ὀρθόδοξης Θεολογίας· συνοπτικὰ θά προσπαθῆσω νά παρουσιάσω τὰ ἔργα αὐτῶν μέ σκοπὸ οἱ ἀναγνώστες νά ἔχουν μιὰ πλήρη εἰκόνα γιὰ τὴν Ἐκκλησία στὴν Δύση κατὰ τὴν διάρκεια τῶν πρώτων αἰώνων, τὸ χρονικὸ ὄριο ἀπὸ τὸ 330 ἕως τὴν παρακμὴ τῆς Δυτικῆς αὐτοκρατορίας χαρακτηρίζεται ὡς ἡ Χρυσὴ ἐποχὴ γιὰ τὴν Δυτικὴ Θεολογία.

Ἰούλιος Α΄ Ρώμης

Γιὰ τὴν δράση τοῦ Ἰουλίου τοῦ Α΄ Ρώμης ἔχουμε πληροφορίες ἀπὸ τίς 2 ἐπιστολές τοῦ ἴδιου πρὸς τὴν Σύνοδο τῆς Σαρδικῆς τοῦ 343 μ.Χ. καὶ αὐτὴ τοῦ 346 μ.Χ. πρὸς τὴν Ἐκκλησία τῆς Ἀλεξανδρείας συγχαίροντας γιὰ τὴν δικαίωση τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου¹. Ἀπὸ τὸ γεγονός αὐτὸ συμπεραίνουμε ὅτι ἀκολούθησε τὴν Θεολογία τῆς Νικαίας.

Ἰππόλυτος Ρώμης

Πηγές γιὰ τὴν δράση τοῦ Ἰππολύτου ἀντλοῦμε ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία τοῦ Εὐσεβίου Καισαρείας στὸ στ΄ κεφάλαιο στὸν στίχο 22 πού ἀναφέρεται μόνον στὰ ἔργα του. Νεότεροι μελετητές διακρίνουν τὰ ἔργα του σέ δύο ὁμάδες: Σ' αὐτὰ πού καταλογίζονται στὸν Ἰππόλυτο Ρώμης καὶ στὰ ἔργα, πού ἀποδίδονται στὸν Ἰώσηπο².

Ὁ Ἰππόλυτος Ρώμης γεννήθηκε στὴν Ρώμη τὸ 70 μ.Χ., ὅπου ἦταν καὶ ὁ τόπος τῆς δράσης του. Ἔλαβε τὸ ἀξίωμα τῆς ιερωσύνης καὶ χαρακτηριζόταν ἀπὸ πολυμερὴ μόρφωση καὶ ἀπὸ ἄλλα προσόντα του, πού τὸν ἔκαναν γνωστὸ στὸ περιβάλλον τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ κύριος ἄξονας τῆς Θεολογίας του στράφηκε στὴν ἀντιμετώπιση τοῦ ζητήματος τοῦ Μοναρχιανισμοῦ. Ἦλθε σέ ἀντιπαράθεση με τὸν ἐπίσκοπο Ρώμης Κάλλιστο λόγω τῆς μὴ ἐκλογῆς του στὸν ἐπισκοπικὸ θρόνο, μάλιστα δημιουργήθηκε ἡ ἐντύπωση, ὅτι ὁ ἴδιος ἦταν αἴτιος τοῦ λεγομένου σχίσματος τοῦ Ἰππολύτου.

Τὸ σχίσμα αὐτὸ ἔλαβε διαστάσεις τὸ 220 μ.Χ., ὅταν μεγάλο μέρος τῶν

ὑπερασπιστῶν τῆς αὐστηρῆς μετανοίας τῶν πεπτοκότων ἀντέδρασαν στίς καινοτόμες ἀπόψεις τοῦ Καλλίστου Ρώμης καὶ ἀνεκήρυξαν ὡς ἐπίσκοπο Ρώμης τὸν Ἰππόλυτο, ὁ ὁποῖος δεχόταν τὴν ἀποστολικὴ παράδοση περὶ τῶν πιπτόντων στὰ θανάσιμα ἁμαρτήματα.

Τὸ σχίσμα τοῦ Ἰππολύτου διήρκεσε ἕως τοῦ 235 μ.Χ., ἐνῶ κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ διωγμοῦ τοῦ αὐτοκράτορα Μαξιμίνου τοῦ Θρακός, ὁ Ποντιανός Ρώμης καὶ ὁ Ἰππόλυτος ἐξορίστηκαν στὴν Σαρδηνία, ὅπου ἐκεῖ ἀπεβίωσαν ἀπὸ τίς κακουχίες.

Τὴν πολυσχιδὴ μὀρφωσὴ του τὴν πληροφοροῦμεθα ἀπὸ τὰ ἔργα του τὰ ὁποῖα εἶναι τὰ ἐξῆς:

Ἰπόμνημα εἰς τὸ Ἄσμα Ἀσμάτων³: Γράφηκε τὸ 200 μ.Χ., τὸ ἀκέραιο μέρος τοῦ ἔργου του σώζεται σὲ Γεωργιανὴ μετάφραση, ἐνῶ τὰ ὑπόλοιπα ἔργα του στὸ ἴδιο ὑπόμνημα γράφτηκαν ἀποσπασματικὰ στὴν Συριακὴ, Ἀρμενικὴ καὶ Ἑλληνικὴ γλῶσσα· ἔχει τὴν μορφή συλλογῆς ὁμιλιῶν.

Περὶ Χριστοῦ καὶ περὶ τοῦ Ἀντιχρίστου: Γράφηκε τὸ 200 μ.Χ. ὁλόκληρο στὰ Ἑλληνικὰ καὶ σὲ μεταφράσεις. Πραγματεύεται τὴν ἔλευση τοῦ Ἀντιχρίστου καὶ τὸ τέλος τοῦ κόσμου, χρησιμοποιεῖ χωρὶα ἀπὸ τὸν Προφήτη Δανιήλ, ἄλλων Προφητῶν καθὼς καὶ χωρὶα ἀπὸ τὴν Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννου.

Ἰπόμνημα εἰς τὸν Δανιήλ: Ἡ συγγραφή τοῦ ὑπομνήματος ἐγίνε τὸ 204 μ.Χ., ὑπὸ τον διωγμὸ τοῦ Σεπτιμίου Σεβήρου, διαρθρώνεται ἀπὸ 4 βιβλία, ἐρμηνεύονται τὰ δευτεροκανονικὰ τεμάχια, ἀποτελεῖ τὸ ἀρχαιότερο ἐξηγητικὸ ὑπόμνημα σὲ ὄλο τὸ βιβλίον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Κυριαρχοῦν ἡ Σλαβικὴ καὶ ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα.

Ἀπόδειξη χρόνων τοῦ Πάσχα: Ἀποδίδεται στὸ ἐνεργητικὸ του ὁμότιτλο ἔργο, συμπεριλαμβανομένου πίνακα 112 πασχάλιων ἀπὸ τὸ ἔτος 222 μ.Χ. καὶ ἔπειτα. Τὰ ἔργα του πού ἔχουν ξεχωριστὴ σημασία εἶναι τὰ ἀντιαιρετικὰ, ὅπου σὲ αὐτὰ φαίνεται ἡ θεολογικὴ του κατάρτιση.

Εἰς τὴν αἵρεση τοῦ Νοητοῦ: Πρόκειται περὶ ἀντιαιρετικοῦ κειμένου πού γράφηκε κατὰ τὴν διάρκεια τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Καλλίστου Ρώμης 212-223 μ.Χ. Σ' αὐτὸ τὸ ἔργο περιέχονται ἐπιχειρήματα ἐναντίον τῶν Μοναρχιανῶν, τῶν Πατροπασχιτῶν καὶ ἐκφράζονται ἀπόψεις ταυτότητος φύσεως Πατρός καὶ τοῦ Υἱοῦ.

Κατὰ πασῶν αἱρέσεων: Ἀποτελεῖ τὸ πῖο ὄλοκληρωμένο καὶ ἀντιπροσωπευτικὸ ἔργο τῆς σταδιοδρομίας του. Ἄν καὶ δέν τὸ μνημονεύουν οἱ Εὐσέβιος καὶ Ἰερώνυμος, ἐν τούτοις δέν θὰ πρέπει νὰ παραθεωρεῖται.

Τὸ 1851 ὁ Miller τὸ ἐξέδωσε ὁλόκληρο ὡς ἔργο τοῦ Ὡριγένους. Πηγές γιὰ τὸ ἔργο του ἀποτελοῦν οἱ Κοπτικὸὶ πάπυροι τῶν Γνωστικῶν κειμένων πού βρέθηκαν.

Κορνήλιος Ρώμης

Ὁ Κορνήλιος Ρώμης ἂν καὶ δέν ἄφησε θεολογικὴ παρακαταθήκη, ἔπαιξε σπουδαῖο ρόλο στὴν καταδίκη τοῦ Νοβατιανοῦ τὸν ὁποῖον καταδίκασε ἡ Σύνοδος τῆς Ρώμης τὸ 251 μ.Χ. Εἶναι γνωστός ἀπὸ τίς 10 ἐπιστολές του μὲ θέμα τὴν ἀποδοχὴ ἢ μὴ τῆς συγχώρεσης τῶν πεπτυκότων (lapsi) καὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἐπιείκειας, τὸ ὁποῖο παλαιότερα εἶχε θίξει ὁ Διονύσιος Κορίνθου καὶ τὸ ἐφάρμοσε ὁ Κυπριανός καὶ

ὁ Διονύσιος Ἀλεξανδρείας.

Ὁ Κορνήλιος Ρώμης εἰσηγήθηκε στό ζήτημα τῆς ἐπιείκειας νά δοθεῖ ἄφεση ἁμαρτιῶν, ὑπό τήν προϋπόθεση νά ὑπάρξει ἔμπρακτος μετάνοια ἀπό τήν πλευρᾶ τοῦ πεπτωκότος. Στό δεύτερο θέμα ἀκολουθεῖ ὀξεῖα πολεμική στάση ἐναντίον τοῦ Ναυατιανοῦ. Ἀπό τίς 10 ἐπιστολές τοῦ Κορνηλίου σώζονται μόνον 2 καί εἶναι γραμμένες ὅλες στήν Λατινική γλῶσσα.

Τερτυλλιανός 150- 240 μ.Χ.

Συγκαταλέγεται στους προεξέχοντες Λατίνους Θεολόγους. Ἡ συγγραφική δράση του ἐπεκτείνεται μεταξύ τῶν ἐτῶν 196-212 μ.Χ. στήν Καρθαγένη τῆς Βορείου Ἀφρικής.

Ὁ Τερτυλλιανός χαρακτηρίζεται ἀπό τό θάρρος καί τήν ἀγωνιστικότητα του, χαρακτηριστικά τά ὁποῖα ἔδειξε ὅταν ὁ ἴδιος ἔγινε αὐτόπτης μάρτυρας τοῦ θαρραλέου μαρτυρικοῦ θανάτου τῶν χριστιανῶν. Ἐπηρεάστηκε ἀπό τήν ἐμφάνιση τοῦ Μοντανισμού, πρᾶγμα τό ὁποῖο τοῦ ἄλλαξε τόν τρόπο σκέψης καί τήν προσωπικότητά του.

Πολλές φορές ἐκδήλωνε βίαιη συμπεριφορά, ἦταν ἀνυποχώρητος καί ἀπόλυτος στίς ἀπόψεις του καί ἀκούραστος ὡς πρός τήν ζήτηση καί τήν ἔρευνα καί ἀναζήτηση τῆς ἀληθείας. Συνδυάζει στήν σκέψη του, τήν νομική καί τήν ρητορική τέχνη, οἱ ὁποῖες μαζί μέ τήν σοφιστεία ἀποτελοῦν τά σημαντικότερα ὄπλα γιά τόν Τερτυλλιανό. Στους ἐθνικούς τονίζει ὅτι ἡ νομική θέση τῶν χριστιανῶν εἶναι ἡ κατάταξή τους στήν κοινωνία τῶν ἐθνικῶν. Στους λόγους του, χαρακτηρίζεται ἀπό τό δικανικό πνεῦμα καί τήν νομική σκέψη.

Τά ἔργα του εἶναι τά ἐξῆς: **De spectaculis** (Περί θεαμάτων): συγγράφηκε τό 196 μ.Χ. καί περιέχει λόγους ἀπαγορευτικούς πρός τούς χριστιανούς στό νά παρακολουθοῦν ἐθνικά θεάματα.

De idololatria (Περί εἰδωλολατρίας): Καί αὐτό συγγράφηκε στό τέλος τοῦ 196 μ.Χ. ἢ στίς ἀρχές τοῦ 197 μ.Χ. καί περιέχει λόγους πού ἀντιτάσσονται στήν εἰδωλολατρεία καί στίς ὑπηρεσίες τοῦ κράτους.

De cultu Feminarum (Περί στολισμοῦ γυναικῶν): τό ἔργο αὐτό καταδικάζει τόν περιττό στολισμό τῶν γυναικῶν καί τήν ὑπερβολική ματαιοδοξία.

Ad nationes (πρός τά ἔθνη): Συγγράφηκε τό θέρος τοῦ 197 μ.Χ. καί ἀπορρίπτει τίς κατηγορίες τῶν ἐθνικῶν ἐναντίον τῶν χριστιανῶν, ὅτι οἱ τελευταῖοι ἀποτελοῦν γιά τό κράτος καί τόν αὐτοκράτορα ἀνατρεπτική ἀπειλή.

Adversus Judaeos (κατά Ἰουδαίων): Καί αὐτό τό ἔργο γράφηκε τό καλοκαίρι τοῦ 197 μ.Χ. μέ σκοπό νά ἀποδείξει ὅτι ὁ Νόμος τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἴσχυε μόνον ἕως τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ.

Ad martyras (Πρός τούς μάρτυρας): Πρόκειται γιά λόγο ἐνθαρρυντικό πρός τούς Μάρτυρες τῆς Πίστεως.

Apologeticum (Ἀπολογητικός): Ἡ συγγραφή τοῦ ἔργου αὐτοῦ ὑπολογίζεται ὅτι ἔγινε μεταξύ τῶν ἐτῶν 197 μέ 198 καί ἀποτελεῖ ἓνα ἀπό τά πῖο σπουδαῖα ἔργα

του. Σ' αὐτό περιλαμβάνει ἀνατρεπτικούς λόγους τῶν Ἀπολογητῶν μαρτύρων τοῦ β' αἰῶνος σάν ἀπάντηση στίς κατηγορίες τῶν ἐθνικῶν, ὅτι οἱ χριστιανοὶ ἐγκληματοῦν ἐναντίον τοῦ κράτους καὶ τοῦ αὐτοκράτορα.

Ἅγιος Ἀμβρόσιος Μεδιολάνων

Ἐνας ἄλλος ἐκπρόσωπος τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὁ ἅγιος Ἀμβρόσιος Μεδιολάνων, ὁ ὁποῖος προσέφερε πάρα πολλά θεολογικὰ ἔργα καὶ ἐδραίωσε τὴν Ὀρθοδοξία στὴν Δύση ὅσο διάστημα ἐπισκόπευε στό Μεδιόλανο.

Γεννήθηκε τὸ 339 μ.Χ. στὰ Τρέβηρα τῆς Γαλατίας, ἐνῶ ὁ πατέρας του ἦταν διοικητὴς στὴν ἐπαρχία τῆς Γαλατίας. Μετὰ τὸν θάνατο αὐτοῦ πῆγε στὴν Ρώμη καὶ ἀκολούθησε τίς νομικὲς σπουδές, ἀφοῦ πρῶτα ὑπηρέτησε γιὰ ἀόριστο χρονικὸ διάστημα στὰ Ρωμαϊκὰ δικαστήρια.

Διορίστηκε τὸ 370 μ.Χ. διοικητὴς τῶν ἐπαρχιῶν Αἰμιλίας καὶ Λυγουρίας μὲ ἔδρα τὸ Μεδιόλανο, ἐνῶ τὸ 374 μ.Χ. μὲ ὁμόφωνη ἀπόφαση Ἀρειανοφρόνων καὶ Ὀρθοδόξων δέχεται τὸ ἐπισκοπικὸ ἀξίωμα, ἀφοῦ πρῶτα ἔλαβε τὸ βάπτισμα. Ἐπέδειξε ζῆλο γιὰ τὴν καθιέρωση τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ τὰ συγγραφικὰ του ἔργα τὸν ἀνέδειξαν πρότυπο ποιμενάρχου καὶ κατηχητοῦ.

Ἀπὸ τὰ ἴδια του τὰ ἔργα πληροφοροῦμαστε ὅτι εἶχε γνώσεις τῆς Νεοπλατωνικῆς καὶ Στωϊκῆς Φιλοσοφίας, ἐνῶ ἀπὸ τοὺς Λατίνους συγγραφεῖς γνώριζε τὸν Βιργίλιο καὶ τὸν Κικέρωνα.⁴ Πέραν τοῦ ἀντιαιρετικοῦ ἀγῶνα του, συγκρότησε τὸν μοναχισμό στὴν Δύση καὶ συγκαταλέγεται στὴν γενιά τῶν μεγάλων ἱεραρχῶν ὅπως εἶναι λόγου χάριν ὁ Μέγας Βασίλειος, ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καὶ ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Νύσσης.

Κύριο ἀντικείμενο τῆς ποιμαντορίας του ἦταν ἡ καταπολέμηση τοῦ Ἀρειανισμοῦ στὴν Βόρειο Ἰταλία, τὸ 375 μ.Χ. καὶ συγκεκριμένα ὑποστήριξε τὸν Ἀνέμιο στὴν χηρεύουσα ἐπισκοπὴ τοῦ Σιρμιού. Ἐφάρμοσε στὴν πράξη σκληρὴ τακτικὴ ἐναντι τῶν Ἀρειανοφρόνων, ὅταν αὐτοὶ μὲ ἐκπρόσωπό τους τὸν Οὐάλη, κατέλαβαν αἰφνιδιαστικὰ στό Μεδιόλανο μία βασιλικὴ Ἐκκλησία, καὶ ἀφοῦ ὀργάνωσαν κοινότητα, προχώρησαν σὲ ἀντικανονικὲς χειροτονίες πρεσβυτέρων μὲ τὴν συνδρομὴ δημοσίων προσώπων, τὰ ὁποῖα εἶχαν ἐξουσία, δημιουργώντας δυσάρεστη κατάσταση στὴν τοπικὴ Ἐκκλησία.

Τὰ ἔργα του εἶναι τὰ ἐξῆς: De Fide: Τὸ ἔργο αὐτὸ γράφηκε κατόπιν παραίνεσης τοῦ αὐτοκράτορα Γρατιανοῦ, ἔχει ἀγιογραφικὸ περιεχόμενο καὶ τονίζει ὅτι ἡ ὀρθόδοξος Πίστη βασίζεται στὴν Ἀγιογραφικὴ παράδοση τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν συνεχιστῶν τους.

Τοὺς κατηγορεῖ ὅτι διαστρεβλώνουν ἐπὶ τούτου τὰ χωρία τῆς Ἀγίας Γραφῆς μὲ σκοπὸ νὰ δώσουν ἀγιογραφικὸ στήριγμα στὴν αἵρεσή τους. Μετὰ ἀπὸ ἀλλεπάλληλες συγκρούσεις Ἀρειανῶν καὶ Ὀρθοδόξων, ἡ διαμάχη κατέληξε στὴν Σύνοδο τῆς Ἀκυληΐας. Σ' αὐτὴν συμμετείχαν ὁ Παλλάδιος καὶ ὁ Σεκουδιανὸς ἀπὸ τὸ Ἰλλυρικὸ μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ ἀποκατασταθοῦν καὶ νὰ ἐπιστρέψουν στίς ἔδρες τους.

Ἡ Σύνοδος ἔγινε τὸ Πάσχα τοῦ 381 μ.Χ. Σ' αὐτὴν ἔλαβαν μέρος 32 ἐπίσκοποι

στήν πλειονότητά τους ἀπό τήν Βόρειο Ἰταλία. Ἡ Σύνοδος δέν ἀσχολήθηκε μ' αὐτό καθ' αὐτό τό ζήτημα τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἀρειανισμοῦ, ἀλλά μέ τό φρόνημα τῶν Ἀρειανοφρόνων Παλλαδίου καί Σεκουνδιανοῦ, τούς ὁποίους καί ἀναθεμάτισε.

Τό σκεπτικό τοῦ Ἁγίου Ἀμβροσίου περιστρέφεται σέ 4 ἄξονες στήν Θεολογία, στήν Κοσμολογία, στήν Χριστολογία καί στήν Ἑσχατολογία.

α) Θεολογία. Ὁ ἕνας καί Τριαδικός Θεός.

Βάση τῆς θεολογίας του εἶναι ἡ Ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ καί ὄχι ἡ ἀνθρώπινη σοφία καί γνώση. Συνεχίζοντας ὁ Ἅγιος Ἀμβρόσιος τονίζει τήν ιστορική καί θεολογική ἀξία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καί τῆς Καινῆς Διαθήκης. Καί τά δύο βιβλία εἶναι ιερά· ἡ Παλαιά Διαθήκη προετοίμασε τόν ἄνθρωπο γιά τό πλήρωμα τοῦ χρόνου τό ὁποῖο περιέχει ἡ Καινή Διαθήκη.

Προτρέπει τούς πιστούς νά μελετήσουν τήν Ἁγία Γραφή μέ τήν ἀρωγή⁵ τοῦ Θεοῦ, γιατί μόνον μέ τήν σωστή ἀνάγνωση δύναται κανεὶς νά καταλάβει ὅτι ὁ Θεός εἶναι ἕνας μέ τήν ἔννοια, ὅτι δέν ὑπάρχει ἄλλος Θεός. Εἶναι ἕνας ὡς πρὸς τήν ὀνομασία, τήν Θεότητα καί τήν μεγαλωσύνη καθώς καί ὡς πρὸς τήν φύση καί τήν ἐνέργεια, Τριαδικός δέ κατὰ τά πρόσωπα⁶.

Ἡ Θεολογία τοῦ Ἁγίου Ἀμβροσίου, ἀντικρούει τόν Μοναρχιανισμό καί τήν ἐθνική πολυθεΐα καθώς καί τήν Ἀρειανική ἐκδοχή περί τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ὁ Θεός κατὰ τόν Ἅγιο Ἀμβρόσιο εἶναι ἀπαθής, ἄτρεπτος, ἀναλλοίωτος, δέν περιορίζεται σέ τόπο καί πληρεῖ τά πάντα, ἐπιπλέον δέν περιορίζεται σέ χρονικά ὅρια τοῦ παρελθόντος, τοῦ παρόντος καί τοῦ μέλλοντος.

Ὡς πρὸς τά τρία Θεΐα πρόσωπα Πατήρ, Υἱό καί Ἅγιον Πνεῦμα τό κάθενα χωριστά ἔχει στήν πληρότητα του, τή Μία καί ἀδιαιρέτη Θεία Φύση ἢ Οὐσία χωρὶς αὐτό νά σημαίνει ὅτι ὑπάρχει σύγχυση τῶν προσώπων.

Τό κάθε Θεῖο πρόσωπο διακρίνεται ἀπό τά ἄλλα, χωρὶς νά συγχέεται ἢ νά χωρίζεται ἀπό αὐτά. Ὁ Ἅγιος Ἀμβρόσιος ἀντιτίθεται στήν Σαβελλιανική ἄποψη, ὅτι τά Τρία Πρόσωπα εἶναι ἐκφράσεις τοῦ ἑνός καί τοῦ αὐτοῦ Θείου προσώπου, τοῦ Πατρός, καθώς ἐπίσης καί στήν Ἑλληνική τριθεΐα.

Υπάρχει διάκριση ὡς πρὸς τά ὑποστατικά ιδιώματα τοῦ καθενός Προσώπου, χωρὶς ὅμως νά διασπᾶται ἡ Θεία ἐνότητα. Ὁ Ἅγιος Ἀμβρόσιος εἶναι ὁ πρῶτος Θεολόγος τῆς Δύσης, ὁ ὁποῖος μελέτησε τό Πρόσωπο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐκτενέστερα.⁷ Τό πόνημά του **De spiritu Sancto**⁸ ἀπευθύνεται ἐναντίον τῶν Πνευματομάχων τῆς ἐποχῆς του. Χρησιμοποίησε δέ ὡς πηγὴ τήν Ἁγία Γραφή, ἡ ὁποία ἀναφέρει ὅτι τό Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι ὁμοούσιο καί ἰσοδύναμο μέ τά ἄλλα Πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος καί δέν ἀποτελεῖ ἀπλή δύναμη, οὔτε εἶναι κτίσμα. Καλεῖ αὐτό "Αἰώνιον", "Πηγὴ ὕδατος Ζωῆς", "Φῶς", "Πνεῦμα τῆς Ἀληθείας".

β) Κοσμολογία. Ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου.

Ἀφετηρία τῆς κοσμολογίας του, εἶναι ἡ ἐξαήμερος τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, πού περιλαμβάνεται στήν Γένεση. Ὅπως ὁ Μέγας Βασίλειος ἔτσι καί ὁ Ἅγιος Ἀμβρόσιος συνέγραψε καί αὐτός εἰδική μελέτη ἐπάνω στήν ἐξαήμερο, ὑποστηρίζοντας ὅτι ὁ

κτιστός κόσμος δημιουργήθηκε "ἐκ τοῦ μηδενός". Ἀπορρίπτει τὴν προϋπαρξὴ τῆς ὕλης, δὲν ὑπάρχει ὕλη ἀδημιούργητη καὶ αἰώνια, ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου ἀποτελεῖ ἔργο τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ. Ὁ κόσμος εἶναι ὑποδεέστερος τῆς Ἁγίας Τριάδος ἀφοῦ εἶναι κτίσμα Του Αὐτῆς. Ὁ κτιστός κόσμος διαιρεῖται στὰ ὄρατά καὶ στὰ ἀόρατα κτίσματα. Στὰ ἀόρατα κτίσματα συμπεριλαμβάνονται οἱ ἄγγελοι καὶ ὅλες οἱ νοερές δυνάμεις, ἐνῶ στὰ ὄρατά κτίσματα συμπεριλαμβάνονται οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ κτιστά ὄντα τοῦ κτιστοῦ ζωικοῦ καὶ φυτικοῦ βασιλείου.

Οἱ ἄγγελοι ὡς λειτουργικά πνεύματα εἶναι ἀνώτεροι τῶν ἀνθρώπων, ἔχουν ὡς ἔργο τὴν προστασία τῶν ἀνθρώπων, γι' αὐτὸ ἀκριβῶς οἱ ἄνθρωποι ἐπικαλοῦνται τὴν βοήθεια τους καὶ τὴν μεσιτεία τους. Τὸ κακὸ δὲν εἶναι αὐθύπαρκτο, παρὰ μονάχα λαμβάνει ὑπόστασις ὅταν τὸ διαπράξει ὁ ἄνθρωπος.

Ἐφευρέτης τοῦ κακοῦ εἶναι ὁ διάβολος ὁ ὁποῖος μισεῖ τὸν ἄνθρωπο καὶ θέλει νὰ τὸν ἐξαφανίσει μαζί μὲ ὅλο τὸ ἀνθρώπινο γένος. Εἶναι τὸ πνεῦμα τῆς ἀποστασίας καὶ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸν λόγο ὑποκινεῖ τοὺς ἀνθρώπους ἐναντία στό θέλημα τοῦ Θεοῦ.

Ἡ κοσμολογικὴ θέσις τοῦ Ἁγίου Ἀμβροσίου ἀποσκοπεῖ στό νὰ προστατεύσει τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τίς κακοδοξίες τοῦ Μαρκίωνα καὶ τοῦ Ἐρμογένη ἀλλὰ καὶ τῶν Μανιχαίων.

γ) Χριστολογία. Ἡ ἐνσάρκωση τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ.

Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ θέματος τῆς Χριστολογίας σκοπὸν νὰ διδάξει στὴν Ἐκκλησία τῶν Μεδιολάνων τὴν ὀρθὴ Πίστη, καί, ἀφ' ἑτέρου, δὲ νὰ προφυλάξει τὸ ποιμνιὸ του, ἀπὸ τὴν κακοδοξία τοῦ Ἀπολλινάριου Λαοδικείας καθὼς καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους αἰρετικούς οἱ ὁποῖοι ἀμφισβητοῦσαν εἴτε τὴν Θεότητα, εἴτε τὴν ἀνθρωπότητα τοῦ Χριστοῦ.

Βασικοὶ ἄξονες τῆς διδασκαλίας του εἶναι ὅτι ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι τέλειος ἄνθρωπος καὶ τέλειος Θεός· ἡ ἀνθρωπότητα τοῦ Χριστοῦ δὲν ἦταν φανταστικὴ, ἀλλὰ πραγματικὴ ὅπως τῶν ὑπολοίπων ἀνθρώπων πλὴν τῆς ἁμαρτίας.

Ὁ Ἅγιος Ἀμβρόσιος τονίζει ὅτι ἐάν ὁ Χριστὸς δὲν ἐλάμβανε λογικὴ ψυχὴ ὅπως ὑποστήριζε ὁ Ἀπολλινάριος Λαοδικείας, ἀλλὰ ἄλογη ποὺ ἀναπληρώθηκε ἀπὸ τὸν Θεῖο Λόγο τότε αὐτόματα μειώνεται ἡ ἀνθρωπότητα τοῦ Χριστοῦ, ἀπεναντίας ἀντιπροτείνει ὅτι ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν ἐνανθρώπησή του προσέλαβε ὅλο τὸν ἄνθρωπο, ἀληθινὸ σῶμα καὶ μὲ τέλεια λογικὴ ψυχὴ.

Χρησιμοποιεῖ καὶ τὸ ἐπιχείρημα τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου «Τὸ γὰρ ἀπρόσληπτον, ἀθεράπευτον· ὃ δὲ ἦνται τῷ Θεῷ τοῦτο καὶ σώζεται». Ὁ συνδυασμὸς αὐτὸς τοῦ χωρίου δηλώνει στὸν Ἀπολλινάριο ὅτι ἡ διδασκαλία του περὶ ἀλόγου ψυχῆς ἔχει σοβαρὲς συνέπειες γιὰ τὴν σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου.

δ) Ἐκκλησιολογία. Ὁ ἄνθρωπος, ἡ Ἐκκλησία, τὰ ἱερά Μυστήρια.

Ὁ ἄνθρωπος δημιουργήθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ ὡς τέλεια οὐράνια ὄντοτητα· ἡ ζωὴ του ἦταν ἀγγελοειδής. Μέσα στὸν παράδεισο ζοῦσε μέσα στὴν κατάστασις ἀπόλυτης αὐθεντικότητος καὶ καθαρότητος. Ἡ ψυχὴ τοῦ δημιουργήθηκε "κατ' εἰκόνα" Θεοῦ καὶ εἶχε τὴν δυνατότητα νὰ ὁμοιάσει στὸν Θεόν. Ἡ ὁμοιότητα ἀφοροῦσε στὸν ἐσωτερικὸ ἄνθρωπο.

Ἡ παρακοή τοῦ ἀνθρώπου ἔφερε τόν χωρισμό του, ἀπό τόν Θεό, ἦταν τό ἀποτέλεσμα τῆς κακῆς χρήσης τοῦ αὐτεξουσίου, μέ συνέπεια ὁ ἄνθρωπος νά μετατραπῆ σέ δούλο τῆς ἁμαρτίας. Ἡ λύση δόθηκε στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ καί προσφέρεται στους πιστούς μέσα ἀπό τό Σῶμα τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ κάθε πιστός ἀναγεννᾶται πνευματικά μέσα ἀπό μέσα στήν Ἐκκλησία.

Τά ἅγια μυστήρια συνδέουν τόν πιστό μέ τήν χάρη τοῦ Θεοῦ· αὐτά εἶναι τό Βάπτισμα, ἡ Θεία Εὐχαριστία, ἡ ἐξομολόγηση, τό εὐχέλαιο, ὁ γάμος, ἡ ἱερωσύνη καί τό χρίσμα. Ἀνάμεσα σέ αὐτά τά 7 μυστήρια προτεραιότητα δίνει στό Βάπτισμα, καί στήν Θεία Εὐχαριστία.

ε) Ἐκκλησιολογία.

Ὁ Ἅγιος Ἀμβρόσιος συνδύασε τούς πολέμους, τίς ἀρρώστιες καί τίς φυσικές καταστροφές τῆς ἐποχῆς του, ὡς σημεῖα τῶν ἐσχάτων καιρῶν. Αὐτά τά στηρίζει στό Εὐαγγελικό χωρίο τοῦ ἀποστόλου Ματθαίου "Καί κηρυχθήσεται τοῦτο τό εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ εἰς μαρτύριον πᾶσι τοῖς ἔθνεσι, καί τότε ἔξει τό τέλος." (Ματθαίου 24:14).

Τόν ἀντίχριστο τόν παρουσιάζει ὡς τόν Υἱόν τοῦ διαβόλου, ὁ ὁποῖος θά ὑπερβεῖ στήν ἔπαρση καί στήν οἴηση τόν ἴδιο τόν διάβολο. Γνωρίσματα τῆς ἐλεύσεως τοῦ ἀντιχρίστου εἶναι ἡ κυριαρχία τοῦ ψεύδους, τῆς ἀνθρώπινης κακίας, τῆς ἀπιστίας, τῆς ἔξαρσης τῶν παθῶν καί γενικά ἡ ἔλλειψη τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ.

Κατά τήν διάρκεια τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ στόν κόσμον, θα προηγηθεῖ τῆς Μελλούσης Κρίσεως ἡ κοινή ἀνάσταση τῶν νεκρῶν καί ἔπειτα θα ἐπακολουθήσει ἡ κρίση, ἡ ὁποία θά γίνῃ βάσει τῶν πεπραγμένων ἀπό τούς ἀνθρώπους καί ἐξαρτᾶται ἀπ' αὐτούς ἐάν θα εἶναι ἀνάσταση κρίσεως ἢ ἀνάσταση ζωῆς⁹!

Νικόλαος Βολουδάκης Θεολόγος

Ὑποσημειώσεις:

1: Στυλιανοῦ Γ. Παπαδόπουλου, Πατρολογία Τόμος Β' 4ος αἰώνας, Ἀνατολή – Δύση, Ἐκδόσεις Γρηγόρη, σελίδα 179.

2: Στυλιανοῦ Γ. Παπαδόπουλου Πατρολογία Τόμος Α', 2ος καί 3ος αἰώνας, σελ. 374-375.

3: Προέρχεται ἀπό τό ρῆμα ὑπομιμήσκω.

4: Κωνσταντίνου Σκουτέρη, Ἱστορία Δογμάτων, τόμος 2ος σελίδα 676, ἡ Ὁρθόδοξη δογματική διδασκαλία καί οἱ νοθεύσεις της, ἀπό τίς ἀρχές τοῦ τετάρτου αἰώνος μέχρι καί τήν Τρίτη Οἰκουμένη Σύνοδο, Ἀθήνα 2004.

5: Ἀρωγή: βοήθεια, ἐπικουρία, ὑπεράσπιση, προέρχεται ἀπό τό ρῆμα ἀρήγω πού σημαίνει βοηθάω, ἐπικουρῶ.

6: Ἱστορία Δογματων, ὁ. ἀ.

7: Ἐκτενέστερα: ἀδιάκοπα, ἀκατάπαυστα.

8: Πόνημα: ἐργασία, ἔργον, ἐκπονηθέν ἔργο τό ὁποῖο προῆλθε μετά ἀπό κόπο.

9: Ἱστορία Δογματων, ὁ. ἀ.